

prošlost

Mr. Azem KOŽAR

O nekim pitanjima bosanskohercegovačke historiografije

Prof. dr. Adem HANDŽIĆ

O konfesionalnom sastavu stanovništva u BiH u prvim stoljećima osmanske vladavine

Dževad F. SARAJLIĆ

Od Suljinih opanaka do

"Fortunine" cipele

Ćamil NAIMKADIĆ

Kako je započeo i kako se gradio

Dom kulture u Gračanici

Omer HAMZIĆ

Rezultati izbora 1990. na području opštine Gračanica

Mr. Azem KOŽAR

O nekim pitanjima bosanskohercegovačke historiografije¹

Krupni historijski događaji, koji čine historijska raskršća, gotovo po pravilu aktueliziraju bitna historijska pitanja konkretnih naroda i država. To nepisano pravilo se potvrdilo i u minulom bosanskohercegovačkom ratu (agresiji na BiH 1992-1995). I sada su se sasvim prirodno na neki način nametnula pitanja države Bosne i Hercegovine: od kada postoji, kako se razvijala i izgrađivala, na kom teritoriju, kojom dinamikom itd. – to jest sve ono što se podrazumijeva pod kontinuitetom njenog državnog razvoja, te pitanja o narodima koji je tvore, a ovdje posebno o bošnjačkom narodu kao kičmenom stubu ove države u jednom dužem vremenskom periodu: o njenoj autohtonosti, državnosti, stradanjima, nacionalnom oblikovanju itd.

Odmah iza toga, opet kao normalan slijed stvari, pojavila se i potreba za jednom historijskom retrospektivom na napisanu i znanstveno fundiranu historijsku građu i literaturu u kojoj se traže (ili nude) odgovori ili bar objašnjenja o tome

¹ Tekst ovog priloga predstavlja nešto izmijenjenu i dopunjenu verziju izlaganja autora na Okruglom stolu "Državnost Bosne i Hercegovine i bošnjački muslimanski narod", održanom krajem 1994. godine u Tuzli, a u povodu objavljivanja knjige "Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja drugog svjetskog rata", izdata u Sarajevu, novembra 1994. godine.

što se to zbilo u minulom ratu, zašto je bio baš takav razvoj situacije, gdje je i u čemu je izlaz, odnosno rješenje problema itd.

I u toku četiri minule godine rata i mi smo u Bosni i Hercegovini prošli kroz ove faze i došli do potrebe za jednim historiografskim objašnjenjem i tumačenjem naše prošlosti. Zadovoljenje te potrebe započelo je knjigom "Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja drugog svjetskog rata", čiji su autori eminentni bosanskohercegovački historičari: Enver Imamović, Boris Nilević, Marko Šunjić, Behija Zlatar, Enes Pelidija, Ibrahim Tepić, Ilijaz Hadžibegović, Mustafa Imamović, Tomislav Išek, Seka Brkljača, Muhidin Pelesić i Husnija Kamberović. Knjiga problematizira niz krupnih historijskih pitanja, a na neka od njih daje i određene odgovore.

Ono što smatram posebno bitnim kvalitetom ove publikacije jeste jasnije vezanje bošnjačkog naroda za zemlju, odnosno državu Bosnu i Hercegovinu¹, što je posebno karakteristično za nekoliko zadnjih stoljeća. Naime, u vrijeme kada su susjedne balkanske nacije prigrtale svoju nacionalnu odoru i omeđivale svoj nacionalni prostor i Bošnjaci su u Bosni

vidjeli svoju državu i postali kičmeni stub te države (ustanak Husein-kapetana Gradaševića, otpor austro-ugarskoj okupaciji 1878. i sl). Da nije bilo njih, vrlo je vjerovatno da bi Bosna i Hercegovina nestala dogovorom ili ratom dva državna susjeda i naroda kako su se, uostalom, i njihovi vlastodršci dogovorili (Sporazum Cvetković – Maček iz 1939. i sl).

Drugo što želim posebno naglasiti, jeste činjenica da je, bar kada je u pitanju novija historiografija, ova publikacija izvršila reinterpetaciju nekih bitnih historiografskih pitanja. Na primjer: pitanje sarajevskog atentata 1914. godine, koji autor Mustafa Imamović karakteriše kao zločin, odnosno djelo, ne više revolucionarne, već nacionalističke "Mlade Bosne" itd.

Zatim, tu je i pitanje gledanja na ciljeve i zadatke oružane formacije muslimanske milicije, legije, zelenog kadra i dr. kako se sve nazivala iz vremena NOB-e. Ocjena je grupe autora ovog teksta da je muslimanska milicija nastala iz potrebe da osigura biološki opstanak muslimanskog naroda, što se, kako je poznato, bitno razlikuje od dosadašnje interpretacije ovog pitanja u historiografiji.

Osim pomenutih, ima još pitanja slične historijske težine na kojima je promijenjen ili bar izoštrjen ugao posmatranja. Od onoga što je nedorečeno u ovoj knjizi ili do sada neobrađeno u bosanskohercegovačkoj historiografiji izdvajam sljedeće: Prvo. Pitanje odnosa centralne turske vlasti, posebno u dva zadnja stoljeća vladavine, pa i u vremenu iza toga, prema Bošnjacima. Mislim da je to vrijeme kada su Bošnjaci plaćali ceh za sve neuspjehe vojne i političke prirode turske

¹ Ovdje je posebno značajna teza poznatog bosanskohercegovačkog historičara i arheologa Envera Imamovića, zasnovana na sopstvenim istraživanjima i stavu hrvatskog historičara Nade Klajić da je prostor današnje Bosne i Hercegovine "ušao" u srednji vijek "s kompaktnim starosjedelačkim (ilirskim) stanovništvom", te da srednjovjekovna bosanska država u suštini nije bila slavenska zemlja. Ovim se jasno osporava uvriježeno stajalište o gotovo isključivo slavenskom porijeklu postojećih bosansko-hercegovačkih naroda.

države. Sve ustupke Srbiji i Crnoj Gori Turska je činila na račun Bošnjaka (egzodus iz srbijanskih i crnogorskih gradova i sl). One pak Bošnjake koje je primila, podvrgla je asimilaciji. Bošnjački Novopazarski sandžak je bez dovoljno političkog i diplomatskog alarma nestao sa političke karte 1912/13. godine itd. itd.

Drugo. Mislim da posebnu pažnju treba usmjeriti na obradu historije Bošnjaka muslimana. Time bi se doprinijelo historijskom utemeljenju bošnjačke nacije, koja je, što mnogi ni danas ne znaju, ili neće da shvate, locirana na širem balkanskom prostoru, ne samo u Bosni i Hercegovini. Jer, ako imamo pune police tomova Jiričkovice i drugih historija Srba, zetima Šišićeve i drugih historije Hrvata, zašto ne bi bila napisana i historija Bošnjaka? Naravno, nije u pitanju neka nominalna ili fizička ravnoteža tvrdo povezanih knjiga, već jedan realitet potreba stvarne ravnoteže znanja i historijskih spoznaja, koji mora postojati da bi ova država i njeni narodi opstali.

I posljednje. Pitanje bosanskohercegovačke historijografije ne može više biti pitanje slučaja i nekog spontaniteta. Otuda u znanstvenim ustanovama treba dijagnosticirati stanje i to malo produktivnih kadrova iz historijske znanosti okupiti na obradi najbitnijih pitanja prošlosti. Krupna je pogreška, državni i nacionalni luksuz, ne raditi na tome, a pogotovo raditi suprotno.¹

Za sve ovo kao prioritetno se postavlja pitanje postojanja historijskih izvora. A time se otvara čitav lanac problema: može li se izvršiti reinterpretacija bosanskohercegovačke prošlosti bez novih historijskih izvora, ako ne može, kojim pravcem krenuti na njihovom prikupljanju i obradi, kakva je sudbina izvora (arhivske građe) o minulom ratu (agresiji) na BiH, kako izvršiti sukcesiju arhivskih fondova i zbirke zajedničkih organa bivše SFRJ itd? Sve su to pitanja na koja treba da odgovore pruži arhivistička znanost, to jest da se primarni historijski izvori prethodno prikupe i arhivistički obrade kako bi ih historičari mogli koristiti. Time se otvara krug novih pitanja ze čije pokretanje "s mrtve tačke", osim stručnog i naučnog usmjerenja presudno utiče i općedruštveno (državno) htijenje i razumijevanje.

Literatura:

1. Enver Imamović, *Korijeni Bosne i bosanstva*, Sarajevo 1995.
2. Nada Klajić, *Srenjovjekovna Bosna*, Zagreb 1994.
3. Grupa autora, *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*, Sarajevo, 1994.
4. Grupa autora, *Istina o Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1991.
5. *Bosna i svijet*, saopštenja sa naučnog skupa, Sarajevo 1996.
6. J. Fine, R. Donia, *Bosna i Hercegovina: tradicija koju su izdali*, Sarajevo 1995.

¹ U toku samog rata, kao i u toku dvije poratne godine, na ovom planu su učinjeni neki pomaci. Održano je više znanstvenih skupova na značajne teme bosanskohercegovačke povijesti (npr. Okrugli sto "Bosna i Hercegovina i svijet", održan 1996. godine i sl) i izdato nekoliko

historiografskih radova domaćih i stranih autora (npr. J. Fine i R. Donia "Bosna i Hercegovina: tradicija koju su izdali", Sarajevo 1995. itd), a radi se i na obradi historije Bošnjaka.

